Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
PEDRO CRUZ VILLALÓN
17 päivänä heinäkuuta 2014[1]

Yhdistetyt asiat C-93/13 P ja C-123/13 P

Euroopan komissio
vastaan
Versalis SpA ja
Eni SpA
sekä
Versalis SpA ja
Eni SpA
vastaan

Euroopan komissio

Muutoksenhaku — Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Kloropreenikumin markkinat — Päätös, jolla todetaan SEUT 101 artiklan rikkominen — Hintojen vahvistaminen ja markkinoiden jakaminen — Tytäryhtiön sääntöjenvastaisen käyttäytymisen lukeminen sen emoyhtiön syyksi — Sakot — Raskauttavat seikat — Rikkomisen uusiminen

1. Nyt käsiteltävät valitukset koskevat unionin yleisen tuomioistuimen tuomiota Versalis ja Eni v. komissio,[2] jolla tämä olennaisilta osin hylkäsi kumoamiskanteen, joka oli nostettu [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 5.12.2007 tehdystä komission päätöksestä K(2007) 5910 lopullinen (Asia COMP/38629 – kloropreenikumi),[3] samalla kun se alensi Euroopan komission Eni SpA:lle ja Versalis SpA:lle yhteisvastuullisesti määrättyä sakkoa.

2. Näissä kahdessa valituksessa on perinteiseen tapaan useita valitusperusteita, joissa riitautetaan olennaisilta osin unionin yleisen tuomioistuimen arviointi siitä, miten todetut kilpailusääntöjen rikkomiset pitäisi lukea tässä tapauksessa yhteisvastuullisesti sakkoon tuomittujen yhtiöiden syyksi ja miten sakon määrä pitäisi määrittää.

3. Tässä tapauksessa konsernin tytäryhtiön ja sen emoyhtiön on todettu olevan vastuussa todetuista kilpailusääntöjen rikkomisista tilanteessa, jossa asianomainen toiminta on ollut peräkkäin usean konserniin kuuluvan eri yksikön määräysvallassa. Unionin tuomioistuimella on kuitenkin ollut äskettäin tilaisuus ottaa kantaa tähän ongelmaan liittyviin pääasiallisiin kysymyksiin erityisesti tuomiossa Eni v. komissio[4] ja tuomiossa Versalis v. komissio,[5] jotka ovat monella tavoin samankaltaisia kuin nyt käsiteltävät asiat, joten en käsittele niitä pitkään.

1 — Alkuperäinen kieli: ranska.
2 — T-103/08, EU:T:2012:686; jäljempänä valituksenalainen tuomio.
3 — Jäljempänä riidanalainen päätös.
4 — C-508/11 P, EU:C:2013:289.
5 — C-511/11 P, EU:C:2013:386.

4. Nyt käsiteltävässä ratkaisuehdotuksessa keskitytään sitä vastoin seikkaan, jota voidaan pitää näissä kahdessa asiassa esiin tulleena pääasiallisena ongelmana, eli olosuhteisiin, joissa komissio voi korottaa emoyhtiölle määrätyn sakon perusmäärää rikkomisen uusimisen perusteella vetoamalla sen yhden tytäryhtiön osalta aikaisemmin todettuun rikkomiseen.

I – **Riidan tausta ja riidanalainen päätös**

5. Unionin yleinen tuomioistuin on tiivistänyt riidan taustan sekä riidanalaisen päätöksen sisällön valituksenalaisen tuomion 1–25 kohdassa, johon viittaan yksityiskohtien osalta.

6. Nyt käsiteltävien valitusten tutkimista varten muistutan vain siitä, että Polimeri Europa SpA:lle,[6] josta on tullut Versalis SpA,[7] ja sen emoyhtiö Eni SpA:lle, joille riidanalainen päätös on virallisesti osoitettu, on sen 1 artiklan d alakohdan ja 2 artiklan d alakohdan nojalla määrätty yhteisvastuullisesti 132 160 000 euron suuruinen sakko siitä, että ne ovat rikkoneet [SEUT 101] artiklaa osallistumalla 13.5.1993 ja 13.5.2002 välisenä aikana yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun sopimukseen ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin kloropreenikumin alalla.

7. Tässä tapauksessa Eni-konsernin kloropreenikumitoiminta, jota alun perin harjoitti EniChem Elastomeri, on siirretty EniChemille, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], ja sittemmin 1.1.2002 lähtien Polimeri Europalle, josta on tullut Versalis, minkä lisäksi EniChem omisti EniChem Elastomerin ja Polimeri Europan kokonaan ja oli itse Enin määräysvallassa.

8. Kuten riidanalaisen päätöksen 448–455 perustelukappaleesta ilmenee, Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, on todettu olevan EniChemin taloudellisena seuraajana vastuussa EniChemin aikaisemmasta menettelytavasta.

9. Kuten riidanalaisen päätöksen 457 perustelukappaleesta ilmenee, Eni on tuomittu konsernin ylimpänä emoyhtiönä, jolla on hallussaan osittain suoraan ja osittain epäsuorasti 99,93–100 prosenttia konsernin kloropreenikumitoiminnasta vastaavien yhtiöiden eli EniChem Elastomerin, EniChemin, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], ja Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, pääomasta, ja muutkin seikat ovat tukeneet sitä, että se käytti ratkaisevaa määräysvaltaa kyseisiin tytäryhtiöihin.

II – **Unionin yleisessä tuomioistuimessa nostettu kanne ja valituksenalainen tuomio**

10. Kantajat nostivat 20.2.2008 riidanalaisesta päätöksestä kanteen, jossa ne esittivät yhteensä 11 kanneperustetta, joista kuudessa vaadittiin päätöksen kumoamista ja viidessä niille määrätyn sakon kumoamista tai alentamista.

11. Unionin yleinen tuomioistuin hyväksyi valituksenalaisessa tuomiossa kantajien esittämän kahdeksannen kanneperusteen ensimmäisen osan, koska se katsoi riidanalaisen päätöksen olevan lainvastainen siltä osin kuin yhtäältä komissio ei olisi saanut pitää rikkomisen uusimista raskauttavana seikkana Enin osalta ja toisaalta se ei olisi saanut pitää rikkomisen uusimista raskauttavana seikkana Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, osalta polypropyleenipäätöksen[8] perusteella (valituksenalaisen tuomion 287 kohta). Se hylkäsi muut kanneperusteet eri osineen perusteettomina.

6 — Jäljempänä Polimeri Europa.

7 — Eniä ja Versalista, jotka ovat kantajina asiassa T-103/08 ja valittajina asiassa C-123/13 P, kutsutaan jäljempänä nimillä Eni ja Versalis tai yleisesti ja kielellisistä mukavuussyistä nimellä ”kantajat” siitä huolimatta, että ne ovat vastapuolina asiassa C-93/13 P tehdyssä valituksessa.

8 — [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä 23.4.1986 tehty komission päätös 86/398/ETY (IV/31.149 – Polypropyleeni) (EYVL L 230, s. 1).

12. Tämän vuoksi se alensi kantajille määrätyn sakon 106 200 000 euroon ja velvoitti ne vastaamaan neljästä viidesosasta oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaamaan neljä viidesosaa komission oikeudenkäyntikuluista.

13. Unionin yleisen tuomioistuimen tuomion perusteluja, jotka asianosaiset ovat kyseenalaistaneet valituksissaan, siteerataan tarvittaessa jäljempänä eri perusteiden tutkimisen yhteydessä.

III – **Asian käsittely unionin tuomioistuimessa ja asianosaisten vaatimukset**

14. Valituksenalaisesta tuomiosta on tehty kaksi valitusta.

15. Komissio on tehnyt valituksensa asiassa C-93/13 P 25.2.2013 päivätyllä kirjelmällä.

16. Eni ja Versalis ovat tehneet valituksensa asiassa C-123/13 P 15.3.2013 jättämällään kirjelmällä.

17. Nämä kaksi asiaa yhdistettiin suullista käsittelyä ja tuomion antamista varten.

18. Asianosaisia kuultiin 27.2.2014 pidetyssä julkisessa istunnossa, jonka yhteydessä niitä kehotettiin yhtäältä keskittymään lausumissaan kilpailusääntöjen rikkomisen uusimista koskeviin valitusperusteisiin (ensimmäinen peruste asiassa C-93/13 P ja viides peruste asiassa C-123/13 P) ja toisaalta ottamaan kantaa tuomioon Eni v. komissio [9] ja tuomioon Versalis v. komissio. [10]

IV – **Valitukset**

19. Komissio esittää asiassa C-93/13 P tekemässään valituksessa kolme perustetta, jotka kaikki koskevat unionin yleisen tuomioistuimen arviointia Enille ja Versalisille määrättyjen sakkojen lainmukaisuudesta. Eni ja Versalis esittävät asiassa C-123/13 P tekemässään valituksessa kahdeksan perustetta, joista kolme ensimmäistä koskee unionin yleisen tuomioistuimen arviointia rikkomisten luonnehdinnasta ja viisi muuta unionin yleisen tuomioistuimen arviointia niille määrättyjen sakkojen lainmukaisuudesta.

20. Valitusperusteet tutkitaan jäljempänä tämän kahtiajaon mukaisesti niiden kohteena olevan valituksenalaisen tuomion kohtien järjestyksessä, mutta heti aluksi on täsmennettävä, että lukuun ottamatta komission asiassa C-93/13 P esittämää ensimmäistä perustetta, joka vaatii perusteellisen tutkimuksen, ne kaikki torjutaan lyhyin perusteluin.

V – **Valitusperusteet, jotka liittyvät siihen, miten unionin yleinen tuomioistuin on tutkinut kilpailusääntöjen rikkomisen toteamisen lainmukaisuutta (asia C-123/13 P)**

21. Kantajien asiassa C-123/13 P esittämät kolme ensimmäistä valitusperustetta kohdistuvat kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin unionin yleisen tuomioistuimen perusteluihin ja erityisesti siihen, että rikkominen on luettu Enin ja Versalisin syyksi tuomioon Akzo Nobel ym. v. komissio [11] liittyvän oikeuskäytännön perusteella.

9 — EU:C:2013:289.

10 — EU:C:2013:386.

11 — C-97/08 P, EU:C:2009:536.

A – *Rikkomisen lukeminen Enin syyksi (ensimmäinen valitusperuste)*

1. Asianosaisten lausumat

22. Kantajat riitauttavat ensimmäisessä valitusperusteessaan unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 53–78 kohdassa esittämän arvioinnin siitä, että Enin tytäryhtiöiden EniChem Elastomerin, EniChemin, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], ja Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, menettelytavat voidaan lukea sen syyksi. Ne katsovat unionin yleisen tuomioistuimen loukanneen yhtäältä periaatteita, jotka on vahvistettu esimerkiksi tuomiolla Akzo Nobel ym. v. komissio,[12] ja toisaalta laiminlyöneen perusteluvelvollisuutensa.

23. Komissio tyytyy vain ehdottamaan valitusperusteen hylkäämistä ja viittaamaan tuomioon Eni v. komissio,[13] jossa unionin tuomioistuin hylkäsi samankaltaisessa asiayhteydessä esitetyn samanlaisen perusteen.

2. Oikeudellinen arviointi

24. Kantajien valitusperustelut eivät voi menestyä. Unionin yleinen tuomioistuin on perustellut oikeudellisesti riittävällä tavalla valituksenalaisen tuomion 53–78 kohdassa syyt, joiden vuoksi komissio oli sen mielestä perustellusti katsonut Enin olevan yhteisvastuullisesti Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, kanssa vastuussa tämän ja EniChemin, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], sääntöjenvastaisista menettelytavoista 13.5.1993 ja 13.5.2002 välisenä aikana. Viittaan tältä osin vain tuomion Eni v. komissio[14] perusteluihin, joilla unionin tuomioistuin hylkäsi samankaltaisessa asiayhteydessä esitetyt samanlaiset perustelut, koska kantajat eivät ole esittäneet mitään tietoja, joiden perusteella unionin tuomioistuimen olisi perusteltua poiketa kyseisessä tuomiossa omaksumistaan perusteluista.

B – *Kilpailusääntöjen rikkomisen lukeminen Versalisin syyksi (toinen valitusperuste)*

1. Asianosaisten lausumat

25. Kantajat väittävät unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen todetessaan Versalisin olleen vastuussa rikkomisesta kloropreenikumiin liittyvän toiminnan osalta 13.5.1993 ja 31.12.2001 välisenä aikana,[15] koska tämä toiminta kuului tuolloin yksinomaan EniChemin, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], vastuulle. Ne katsovat, että unionin yleinen tuomioistuin on yhtäältä loukannut seuraamusten henkilökohtaisuuden periaatetta ja toisaalta laiminlyönyt perusteluvelvollisuutensa.

26. Komissio korostaa, että kantajien toinen valitusperuste tarkoittaa tosiseikkojen arviointia, mikä jää unionin tuomioistuimen valvonnan ulkopuolelle muutoksenhaussa, ja on siis jätettävä tutkimatta, koska kantajat eivät ole vedonneet siihen, että tosiseikat olisi otettu vääristyneellä tavalla huomioon. Se esittää, että kantajat ovat joka tapauksessa muuttaneet esittämänsä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön merkitystä.

12 — EU:C:2009:536.

13 — EU:C:2013:289, 64–70 kohta.

14 — Ibid., tuomion 60–77 kohta.

15 — Kantajat kiistävät kuitenkin kolmannen valitusperusteensa yhteydessä kilpailusääntöjen rikkomisen ajanjakson määrittelemisen tällä tavoin, koska niiden mukaan se kesti enintään helmikuusta 1994 lokakuuhun 2000.

2. Oikeudellinen arviointi

27. Kantajien perustelut eivät voi menestyä. Unionin yleinen tuomioistuin on perustellut oikeudellisesti riittävällä tavalla valituksenalaisen tuomion 89–99 kohdassa syitä, joiden vuoksi se katsoi komission menetelleen perustellusti lukiessaan EniChemin, josta on tullut [luottamuksellinen tieto], lainvastaiset menettelytavat Versalisin syyksi, eikä se näin menetellessään ole poikennut unionin tuomioistuimen asiaa koskevasta oikeuskäytännöstä.[16] Viittaan tässä yhteydessä vain tuomion Versalis v. komissio[17] perusteluihin, joilla unionin tuomioistuin hylkäsi samankaltaisessa asiayhteydessä esitetyt samanlaiset perustelut, koska kantajat eivät ole esittäneet mitään tietoja, joiden perusteella unionin tuomioistuimen olisi perusteltua poiketa kyseisessä tuomiossa omaksumistaan perusteluista.

C Näyttö EniChemin osallistumisesta yhteistoimintajärjestelyyn ja rikkomisen kesto (kolmas valitusperuste)

1. Asianosaisten lausumat

28. Kantajat väittävät unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen ja ottaneen tosiseikat ja todisteet vääristyneellä tavalla huomioon katsoessaan, että ne olivat osallistuneet yhteistoimintajärjestelyyn toukokuusta 1993 helmikuuhun 1994 ja lokakuusta 2000 toukokuuhun 2002. Unionin yleinen tuomioistuin on erityisesti hyväksynyt valituksenalaisen tuomion 173 kohdassa virheellisesti komission päätelmän, jonka mukaan EniChemin osallistumisen yhteistoimintajärjestelyyn voitiin vahvistaa alkaneen Firenzessä 12. tai 13.5.1993 pidetyssä kokouksessa, koska se ei ollut irtisanoutunut julkisesti siellä tehdystä kohdemarkkinoita koskeneesta sopimuksesta. Se oli myös päätellyt virheellisesti, että Leverkusenissa 23.4.2002 ja Napolissa 13.5.2002 pidetyt kaksi kokousta olisivat olleet kilpailunvastaisia.

29. Tuomion perustelut ovat niiden mukaan myös virheellisiä tai vähintäänkin riittämättömiä. Ne vaativat näin ollen unionin tuomioistuinta tutkimaan uudelleen komission väitteet ja rajoittamaan osallistumisen kilpailusääntöjen rikkomiseen ajanjaksolle helmikuusta 1994 lokakuuhun 2000.

30. Komissio ehdottaa, että valitusperuste jätettäisiin tutkimatta.

2. Oikeudellinen arviointi

31. Kolmas valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska kantajat, jotka suureksi osaksi toistavat alimmassa oikeusasteessa esitettyjä perusteluja, kiistävät olennaisilta osin unionin yleisen tuomioistuimen arvioinnin tosiseikoista ja todisteista, jotka komissio on ottanut huomioon vahvistaessaan päivämäärät, jolloin niiden osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn alkoi ja päättyi (valituksenalaisen tuomion 147–204 kohta), ilmoittamatta täsmällisesti seikkoja, jotka se olisi ottanut vääristyneellä tavalla huomioon, ja osoittamatta arviointivirheitä, joiden takia se on kantajien mukaan päätynyt niiden ottamiseen huomioon vääristyneellä tavalla.[18]

16 — Erityisesti tuomio Aalborg Portland ym. v. komissio (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 354–359 kohta); tuomio ETI ym. (C-280/06, EU:C:2007:775) ja tuomio ThyssenKrupp Nirosta v. komissio (C-352/09 P, EU:C:2011:191, 143–157 kohta).

17 — EU:C:2013:386, 51–60 kohta.

18 — Ks. tästä mm. tuomio Lafarge v. komissio (C-413/08 P, EU:C:2010:346, 15–17 kohta) ja tuomio Caffaro v. komissio (C-447/11 P, EU:C:2013:797, 25 kohta).

32. Huomautan vain, että tässä tapauksessa unionin yleinen tuomioistuin on todennut (valituksenalaisen tuomion 168 kohdassa), että komissio oli voinut perustellusti katsoa, että EniChemin osallistuminen yhteistoimintajärjestelyyn oli alkanut Firenzessä 12. tai 13.5.1993 pidetystä kokouksesta, muiden kiistattomien seikkojen ohella sillä perusteella, että se oli otettu huomioon tehdyssä sopimuksessa ja että se ei ollut irtisanoutunut siitä. Kantajat, jotka eivät esitä mitään näyttöä siitä, että EniChem olisi tosiasiallisesti irtisanoutunut julkisesti kyseisessä kokouksessa tehdystä sopimuksesta,[19] eivät ilmoita, miksi tämä toteamus johtuisi tosiseikkojen tai todisteiden ottamisesta vääristyneellä tavalla huomioon.

VI **Valitusperusteet, jotka liittyvät sakkojen lainmukaisuutta koskevaan unionin yleisen tuomioistuimen tutkimukseen (asiat C-93/13 P ja C-123/13 P)**

A *Sakon perusmäärän vahvistaminen (neljäs valitusperuste asiassa C-123/13 P)*

1. Asianosaisten lausumat

33. Kantajien neljäs valitusperuste, joka on kaksiosainen, koskee arviointia, jonka unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt siitä, miten komissio on määrittänyt niille määrätyn sakon perusmäärän. Ne viittaavat valituksenalaisen tuomion 239, 240, 242, 247 ja 249 kohtaan ja väittävät ensimmäisessä osassa unionin yleisen tuomioistuimen rikkoneen unionin oikeutta ja loukanneen erityisesti kohtuusperiaatetta, suhteellisuusperiaatetta ja yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se on pidättäytynyt käyttämästä täyttä harkintavaltaansa tietoihin, joita ne ovat esittäneet kiistääkseen sen, miten komissio on määrittänyt sakon perusmäärän ja lisämäärän. Unionin yleinen tuomioistuin on niiden mielestä erityisesti jättänyt huomiotta niiden väitteet, joiden mukaan komissio ei ole soveltanut asetuksen (EY) N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen[20] 18 kohtaa. Kantajat väittävät valitusperusteen toisessa osassa tältä osin kolmanteen valitusperusteeseensa viitaten, että suuntaviivojen 24 kohdassa määrättyä osallistumisen keston perusteella laskettavaa kerrointa olisi pitänyt alentaa 6,75:een, joka vastaa Versalisin tosiasiallista kuuden vuoden ja yhdeksän kuukauden pituista osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen.

34. Komissio arvioi, että tämä valitusperuste, jossa viitataan vain yleisluonteisesti alimmassa oikeusasteessa esitettyihin perusteluihin, on jätettävä tutkimatta.

2. Oikeudellinen arviointi

35. Kantajien valitusperusteen ensimmäinen osa on jätettävä tutkimatta, koska sillä pyritään tosiasiassa siihen, että unionin yleisessä tuomioistuimessa esitetty kanne tutkitaan uudelleen, mikä ei Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 56 artiklan mukaan kuulu sen toimivaltaan.[21] Tässä yhteydessä on riittävää korostaa, että kantajat viittaavat yleisluonteisesti alimmassa oikeusasteessa nostamaansa kanteeseen ja tuovat esiin tiettyjä seikkoja, joita unionin yleinen tuomioistuin ei ole niiden mukaan ottanut huomioon, selittämättä kuitenkaan oikeudellisia virheitä, jotka niiden mukaan rasittavat unionin yleisen tuomioistuimen arviointia, tai riitauttamatta sitä, miten se tulkitsee tai soveltaa unionin

19 — Ks. tästä tuomio Aalborg Portland ym. v. komissio (EU:C:2004:6, 81–85 kohta); tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, EU:C:2005:408, 142–144 kohta); tuomio Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio (C-403/04 P ja C-405/04 P, EU:C:2007:52, 47 ja 48 kohta) ja tuomio Archer Daniels Midland v. komissio (C-510/06 P, EU:C:2009:166, 119 ja 120 kohta)

20 — EUVL 2006, C-210, s. 2; jäljempänä vuoden 2006 suuntaviivat.

21 — Ks. mm. tuomio Volkswagen v. komissio (C-338/00 P, EU:C:2003:473, 47 kohta).

oikeutta.[22] Väite, joka koskee suuntaviivojen 18 kohdan soveltamatta jättämistä, on niin ikään jätettävä tutkimatta, koska kantajat tyytyvät väittämään, että ne ovat esittäneet sen unionin yleisen tuomioistuimen istunnossa, minkä komissio kiistää. Kun otetaan huomioon vastaus, joka ehdotetaan annettavaksi kolmanteen kysymykseen, myös valitusperusteen toinen osa on muutoinkin hylättävä.

B *Enin rikkomisen uusimisen luonnehdinta (ensimmäinen valitusperuste asiassa C-93/13 P)*

1. Valituksenalaisen tuomion perustelut

36. Unionin yleinen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 275 kohdassa, että riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa todettua kilpailusääntöjen rikkomista ei voida pitää Enin osalta rikkomisen uusimisena. Valituksenalaisen tuomion perusteluista (268–275 kohta) ilmenee lähinnä, että tälle päätelmälle on samanaikaisesti kahdenlaisia perusteluja.

37. Ensimmäinen on se, että komissio ei ollut polypropyleeni- ja PVC II -päätöksissään[23] ”väittänyt eikä osoittanut”, että päätösten kohteena olleet yhtiöt Anic SpA ja EniChem eivät olisi päättäneet itsenäisesti menettelytavoistaan relevanteilla markkinoilla rikkomisajanjaksojen aikana ja että ne muodostaisivat siten Enin kanssa taloudellisen yksikön (valituksenalaisen tuomion 272 kohta). Enille ei siten ollut määrätty seuraamusta eikä väitetiedoksiantoakaan ollut osoitettu sille (272 ja 274 kohta).

38. Jälkimmäinen on se, että Eni ei ollut emoyhtiönä saanut tilaisuutta osoittaa, että se ei muodostanut taloudellista kokonaisuutta niiden kahden yrityksen kanssa, joille kyseisissä päätöksissä määrättiin seuraamuksia. Enin ei näin ollen voitu katsoa olevan vastuussa aikaisemmasta kilpailusääntöjen rikkomisesta, koska muutoin olisi loukattu sen puolustautumisoikeuksia ja tarkemmin sanoen sen oikeutta kiistää se, että se mahdollisesti muodostaisi taloudellisen kokonaisuuden kahden sellaisen yrityksen kanssa, joille on määrätty seuraamuksia (valituksenalaisen tuomion 273 ja 274 kohta).

39. Unionin yleinen tuomioistuin totesi kuitenkin valituksenalaisen tuomion 276 kohdassa, että se, että Enin osalta ei voitu todeta kilpailusääntöjen rikkomisen uusimista, ei voinut sellaisenaan aiheuttaa riidanalaisen päätöksen kumoamista eikä määrätyn sakon alentamista, koska sillä, että rikkomisen uusiminen todettiin Polimeri Europan osalta, josta on tullut Versalis, voitiin perustella sakon korottaminen rikkomisen uusimisen perusteella.

2. Asianosaisten lausumat

40. Komissio väittää asiassa C-93/13 P ensimmäisen, kaksiosaisen valitusperusteensa yhteydessä unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen todetessaan komission korottaneen virheellisesti Enille määrätyn sakon perusmäärää rikkomisen uusimisen perusteella. Se tarkoittaa erityisesti valituksenalaisen tuomion 271–274 kohtaa.

41. Komissio väittää tämän ensimmäisen valitusperusteensa ensimmäisessä osassa unionin yleisen tuomioistuimen loukanneen puolustautumisoikeuksien kunnioittamista koskevaa periaatetta rikkomisen uusimisen toteamisen osalta, kun se on lähinnä katsonut, että Enin osalta ei voitu todeta rikkomisen uusimista, koska sillä ei ollut ollut mahdollisuutta kääntää olettamaa, jonka mukaan polypropyleeni- ja PVC II päätösten adressaatteina olleet yritykset olivat sen täydellisessä määräysvallassa.

22 — Ks. mm. tuomio E.ON Energie v. komissio (C-89/11 P, EU:C:2012:738, 112–114 kohta).

23 — [EY] 81 artiklan mukaisesta menettelystä 27.4.1994 tehty komission päätös 94/599/EY (IV/31.865 – PVC) (EYVL L 239, s. 14; jäljempänä PVC II päätös).

42. Komissio viittaa tuomioon Shell Petroleum ym. v. komissio [24] ja arvioi, että puolustautumisoikeudet on taattu, kun se antaa julkaistessaan aikomuksensa todeta rikkomisen uusiminen asianosaisille mahdollisuuden osoittaa, että kyseiset edellytykset eivät täyty. Tilanne oli komission mukaan sellainen tässä tapauksessa. Väitetiedoksiannon 416 kohdassa kiinnitettiin nimenomaan sen vastaanottajien huomiota vuoden 2006 suuntaviivojen 28 kohdan ensimmäiseen luetelmakohtaan, joka koski rikkomisen uusimista, ja sen alaviitteessä 483 viitattiin tässä yhteydessä PVC II- ja polypropyleenipäätöksiin. Eni ei ollut pyrkinyt kääntämään eikä kääntänyt olettamaa, jonka mukaan polypropyleeni- ja PVC II päätösten adressaatteina olleet yritykset olivat sen ratkaisevassa määräysvallassa, eikä vetoamaan siihen, että tätä koskevien merkityksellisten todisteiden esittäminen oli mahdotonta, kun otettiin huomioon näiden kahden päätöksen tekemisestä kulunut aika.

43. Komissio lisää, että rikkomisen uusiminen ei käsitteenä tarkoita seuraamuksen määräämistä taannehtivasti ensimmäisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta vaan ainoastaan päätelmien tekemistä yrityksen uudesta rikkomisesta.

44. Komissio väittää ensimmäisen valitusperusteensa toisessa osassa unionin yleisen tuomioistuimen myös ja joka tapauksessa rikkoneen ilmeisellä tavalla SEUT 101 artiklaa todetessaan, että se ei voinut katsoa Enin olevan vastuussa menneisyydessä tehdystä rikkomisesta, josta sille ei ollut määrätty seuraamusta. Rikkomisen uusimista koskeva toteamus ei perustunut aikaisemman rahamääräisen seuraamuksen määräämiseen vaan ainoastaan aikaisemman rikkomisen olemassaoloa koskevaan toteamukseen.

45. Tässä tapauksessa Enin rikkomisen uusimista ei ole otettu huomioon sen vuoksi, että sen olisi ”katsottu olevan vastuussa aikaisemmasta rikkomisesta”, vaan sen vuoksi, että tytäryhtiö, joka oli aiemmin tuomittu sakkoon, oli kokonaan sen määräysvallassa, ja että yritys, jonka se muodostaa viimeksi mainitun yhtiön kanssa, on syyllistynyt uuteen kilpailusääntöjen rikkomiseen, josta on määrättävä sakko, jota on asianmukaista korottaa rikkomisen uusimisen perusteella.

46. Eni vetoaa sitä vastoin siihen, että sitä ei voida pitää kilpailusääntöjen rikkomisen uusijana, koska se ei ole ollut koskaan asianosaisena polypropyleeni- ja PVC II asioissa, se ei ollut rikkomisista tehtyjen päätösten adressaattina eikä sitä edes mainittu niissä, se ei ollut saanut tietopyyntöjä eikä väitetiedoksiantoja, eikä sitä ollut edes koskaan kuultu kuulemistilaisuudessa. Se, että sen todetaan jälkikäteen olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisesta sellaisen olettaman perusteella, jota se ei ole koskaan voinut riitauttaa, olisi ristiriidassa puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen periaatteen kanssa, kuten unionin yleinen tuomioistuin on todennut.

3. Oikeudellinen arviointi

47. Aluksi on muistutettava siitä, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan unionin toimielinten ei tarvitse näyttää toteen, että niillä olisi intressi valittaa unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta. [25] Näin ollen se, että komission ensimmäinen valitusperuste on kohdistettu sellaisen valituksenalaisen tuomion perusteluihin, jossa unionin yleinen tuomioistuin on todennut virheen, jonka komissio oli tehnyt todetessaan Enin rikkomisen uusimisen riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa, kumoamatta kuitenkaan kyseistä päätöstä, ei voi johtaa siihen, että unionin tuomioistuin jättää valituksen tutkimatta oikeussuojan tarpeen puuttumisen vuoksi.

24 — T-343/06, EU:T:2012:478, 275 kohta.

25 — Ks. tuomio komissio v. Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, 171 ja 172 kohta).

48. Tämän täsmennyksen jälkeen on ennen komission valitusperusteen perusteltavuuden tutkimista muistutettava lyhyesti kilpailusääntöjen rikkomisen uusimista koskevasta unionin tuomioistuimen merkityksellisestä oikeuskäytännöstä, joka liittyy rikkomisen uusimiseen unionin kilpailuoikeudessa,[26] ja rajattava hyvin nyt käsiteltävässä asiassa esiin tuodun ongelman sisältö. Kuten edellä havaittiin, se koskee erityistapausta, jossa rikkomisen uusiminen on todettu konsernin yhtiöiden toistuvien rikkomisten yhteydessä, ja tarkemmin sanoen erityistä tilannetta, jossa rikkomisen uusiminen todetaan emoyhtiön osalta yksinomaan sen yhden tytäryhtiön aikaisemman menettelytavan perusteella.

a) Alustavia huomautuksia kilpailusääntöjen rikkomisen uusimista koskevan toteamuksen erityispiirteistä tilanteessa, jossa konsernin yhtiöt ovat syyllistyneet toistuviin rikkomisiin

49. Sen sakon suuruus, jonka komissio voi perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen N:o 1/2003[27] 23 artiklan 2 kohdan nojalla määrätä yrityksille tai yritysten yhteenliittymille, jotka syyllistyvät tahallaan tai tuottamuksesta SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan rikkomiseen, vahvistetaan rikkomisen vakavuuden ja tarvittaessa sen keston perusteella.[28]

50. Kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen on tekijä, joka on unionin tuomioistuimen[29] samoin kuin unionin yleisen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan otettava huomioon asianomaisen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa raskauttavana seikkana.[30] Kilpailusääntöjen rikkomisen uusiminen on nyttemmin otettu suuntaviivoihin,[31] ja niiden mukaan se on raskauttava seikka, jonka perusteella mille tahansa yritykselle, jonka on todettu jatkavan tai toistavan samanlaista tai samantyyppistä rikkomista sen jälkeen, kun komissio tai kansallinen kilpailuviranomainen on todennut aikaisemman rikkomisen, määrätyn sakon perusmäärää voidaan korottaa.

51. Kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen toteaminen ja siihen liittyvien erityisolosuhteiden arvioiminen, joilla pyritään saamaan yritykset, jotka ovat osoittaneet taipumusta olla piittaamatta kilpailusäännöistä, muuttamaan käyttäytymistään,[32] kuuluvat komission harkintavaltaan siltä osin kuin kyseessä on sakon määrän vahvistamiseksi huomioon otettavien seikkojen valitseminen.[33]

52. Unionin tuomioistuin, toisin kuin unionin yleinen tuomioistuin, ei ole näiden täsmennysten lisäksi tosiasiallisesti koskaan määritellyt rikkomisen uusimisen käsitettä tätä pidemmälle.

26 — Ks. tästä mm. Piernas López, J. J., "The aggravating Circumstance of Recidivism and the Principle of Legality in the EC Fining Policy: nulla poena sine lege?", *World Competition*, 2006, nide 29, nro 3, s. 441; Bosco ym., "Ombres et lumières du traitement de la récidive par le droit des pratiques anticoncurrentielles", *Concurrences*, 2010, nro 4, s. 13; mm. Barennes, M. ja Wolf, G., "Cartel Recidivism in the Mirror of EU Case Law", *Journal of European Competition Law & Practice*, syyskuu 2011 ja Wils, W. P. J., "Recidivism in EU Antitrust Enforcement: A Legal and Economic Analysis", *World Competition*, 2012, nide 35, nro 1.

27 — EYVL 2003, L 1, s. 1. Aiemmin 6.2.1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti.

28 — Ks. mm. tuomio Ferriere Nord v. komissio (C-219/95 P, EU:C:1997:375, 32 kohta).

29 — Ks. tuomio Aalborg Portland ym. v. komissio (EU:C:2004:6, 91 kohta); tuomio Groupe Danone v. komissio (C-3/06 P, EU:C:2007:88, 26 kohta) ja tuomio Lafarge v. komissio (EU:C:2010:346, 63 kohta).

30 — Tuomio SGL Carbon v. komissio (C-308/04 P, EU:C:2006:433, 71 kohta).

31 — Ks. asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen (EYVL 1998, C 9, s. 3; jäljempänä vuoden 1998 suuntaviivat) 2 kohta ja vuoden 2006 suuntaviivojen 28 kohta.

32 — Ks. mm. tuomio Groupe Danone v. komissio (EU:C:2007:88, 39 kohta).

33 — Ks. mm. tuomio Ferriere Nord v. komissio (EU:C:1997:375, 33 kohta).

53. Unionin yleisen tuomioistuimen useimmin käyttämän määritelmän mukaan [34] ”uusimisen käsite, sellaisena kuin se ymmärretään joissakin kansallisissa oikeusjärjestyksissä, edellyttää, että *henkilö* on syyllistynyt uusiin rikkomisiin sen jälkeen, kun hänelle on *määrätty seuraamus* vastaavanlaisista rikkomisista”. [35]

54. Unionin tuomioistuin [36] on kuitenkin todennut, vahvistaessaan unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännön tältä osin, [37] että ”rikkomisen uusimisen käsite ei välttämättä edellytä sen toteamista, että aikaisempi rahamääräinen seuraamus on määrätty, vaan pelkästään sen toteamista, että yhteisön kilpailuoikeutta on rikottu aiemmin”.

55. Näin ollen hyvin kaavamaisesti voidaan todeta, että uusimisen toteaminen unionin kilpailuoikeudessa edellyttää aina sitä, että sama tekijä (tekijän identtisyys) toistaa saman kilpailusääntöjen rikkomisen (rikkomisen identtisyys).

56. Kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen toteamiseen silloin, kun uusijoina ovat konserniin kuuluvien yhtiöiden määräysvallassa olevat yhtiöt, liittyy kuitenkin joitain erityispiirteitä, kuten nyt käsiteltävä asia osoittaa. Tämä tapaus osoittaa näet vaikeudet, joita voi tulla esiin tekijän identtisyyteen liittyvän uusimisen edellytyksen arvioinnissa, ei kuitenkaan yleisesti vaan siinä erityistapauksessa, että kilpailuoikeuden toistuvista rikkomisista vastaavat saman konsernin eri yhtiöt, ja todettakoon, että nyt käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, että rikkomiset ovat samanlaiset.

57. Näin ollen seuraavassa ei käsitellä kilpailusääntöjen rikkomisen uusimisen toteamisen edellytyksiä yleisesti vaan ainoastaan komission käytännön [38] hyväksyttävyyttä, kun sen mukaan konserniin kuuluvalle yhtiölle kilpailusääntöjen rikkomisesta määrättävän sakon perusmäärää korotetaan uusimiseen liittyvän raskauttavan seikan perusteella ja käytetään yrityksestä laajaa taloudellisen kokonaisuuden käsitettä tuomioon Akzo Nobel liittyvän oikeuskäytännön perusteella. [39]

58. Muistutan tässä yhteydessä vain siitä, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa tytäryhtiön toiminnasta erityisesti silloin, kun siitä huolimatta, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, se ”ei päätä itsenäisesti” markkinakäyttäytymisestään, vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä.

59. Siten katsotaan, että siinä erityistapauksessa, että tytäryhtiön pääoma on kokonaan tai lähes kokonaan emoyhtiön hallussa, tämä kykenee käyttämään ratkaisevaa määräysvaltaa tytäryhtiönsä toimintaan ja on olemassa kumottavissa oleva olettama, jonka mukaan tämä käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa määräysvaltaa tytäryhtiönsä toimintaan. Näissä olosuhteissa riittää, että komissio osoittaa, että tytäryhtiön pääoma on kokonaisuudessaan sen emoyhtiön hallussa, jotta voidaan olettaa, että emoyhtiö käyttää ratkaisevaa määräysvaltaa tämän tytäryhtiön liiketoimintapolitiikkaan, ja katsoa emoyhtiön olevan yhteisvastuussa sen tytäryhtiölle määrätyn sakon maksamisesta, ellei tämä emoyhtiö, jonka tehtävänä on kumota tämä olettama, esitä riittäviä todisteita, jotka osoittavat, että sen tytäryhtiö toimii itsenäisesti markkinoilla.

34 — Ks. mm. tuomio Thyssen Stahl v. komissio (T-141/94, EU:T:1999:48, 617 kohta); tuomio Michelin v. komissio (T-203/01, EU:T:2003:250, 284 kohta); tuomio Shell Petroleum ym. v. komissio (T-38/07, EU:T:2011:355, 91 kohta); tuomio Eni v. komissio (T-39/07, EU:T:2011:356, 162 kohta); tuomio ThyssenKrupp Liften Ascenseurs v. komissio (T-144/07, T-147/07–T-150/07 ja T-154/07, EU:T:2011:364, 308 kohta) ja tuomio Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio (T-56/09 ja T-73/09, EU:T:2014:160, 305 kohta).

35 — Huomautettakoon, että unionin yleinen tuomioistuin totesi tuomiossaan Shell Petroleum ym. v. komissio (EU:T:2012:478, 247 kohta), että ”uusimisen käsitteen on katsottava tarkoittavan tilannetta, jossa sama *yritys*, jota on rangaistu rikkomisesta, toteuttaa uuden samankaltaisen rikkomisen”; mikä ei ole sama asia.

36 — Tuomio Groupe Danone v. komissio (EU:C:2007:88, 41 kohta).

37 — Tuomio Groupe Danone v. komissio (T-38/02, EU:T:2005:367, 363 kohta) ja tuomio BPB v. komissio (T-53/03, EU:T:2008:254, 387 kohta).

38 — Kutsun tätä jäljempänä ”riidanalaiseksi komission päätöksentekokäytännöksi”.

39 — Ks. mm. tuomio Akzo Nobel ym. v. komissio (EU:C:2009:536, 54, 55 ja 58 kohta) ja tuomio komissio v. Siemens Österreich ym. (C-231/11 P–C-233/11 P, EU:C:2014:256, 41–48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

60. Kolme pääasiallista vaihtoehtoista tapausta, jotka olisivat ajateltavissa tältä kannalta, voidaan esittää seuraavasti. Voidaan ensinnäkin ottaa huomioon konsernin tytäryhtiön aikaisempi kilpailusääntöjen rikkominen ja todeta uusiminen tämän konsernin jonkin toisen tytäryhtiön osalta. Tämän lisäksi voidaan ottaa huomioon konsernin tytäryhtiön aikaisempi rikkominen ja todeta uusiminen konsernin emoyhtiön osalta saman tytäryhtiön tai konsernin jonkin toisen tytäryhtiön menettelytavan perusteella. Voidaan ottaa vielä huomioon konsernin tytäryhtiön aikaisempi rikkominen ja todeta uusiminen konsernin emoyhtiön osalta,[40] jolloin viimeksi mainitulle määrätään seuraamus sen oman menettelyn perusteella.[41] Viimeksi mainittu tapaus on nyt käsiteltävän asian taustalla.

61. Se, mikä lähentää näitä kolmea tilannetta toisiinsa ja mikä on nyt käsiteltävän asian ytimessä, on se, että komissio voi käyttäessään yrityksen käsitteenä taloudellista kokonaisuutta korottaa emoyhtiölle määrättyä seuraamusta sen määräysvallassa olevan tytäryhtiön vastuulla olevan yrityksen aikaisemman rikkomisen perusteella, vaikka kyseiselle emoyhtiölle ei ollut määrätty seuraamusta tästä ensimmäisestä rikkomisesta eikä se ollut millään tavoin mukana tämän ensimmäisen päätöksen tekemiseen johtaneessa menettelyssä.

62. Unionin yleisellä tuomioistuimella on ollut tilaisuus tutkia tämän komission päätöksentekomenettelyn laillisuutta useaan kertaan. Sen näkemys on yleisesti vaihdellut kolmen kannan välillä, joista ensimmäisessä se on lähtökohtaisesti hyväksynyt tämän[42] ja avannut siten tien komission riidanalaisen päätöksentekokäytännön kehittämiselle, toisessa se on hylännyt tämän lähinnä sillä perusteella, että erittäin ankara perusteluvelvollisuus on laiminlyöty,[43] ja kolmannessa se on lähtökohtaisesti hylännyt tämän[44] syistä, jotka ovat liittyneet lähinnä tällaisissa tilanteissa kilpailusääntöjen rikkomisen uusijoina pidettyjen emoyhtiöiden puolustautumisoikeuksien kunnioittamiseen.

63. Unionin tuomioistuimella on ollut tähän mennessä vain yksi tilaisuus tutkia komission päätöksentekokäytäntöä koskevaa unionin yleisen tuomioistuimen arviointia. Se pysytti äskettäisissä tuomioissaan Eni v. komissio[45] ja Versalis v. komissio,[46] jotka on annettu valituksenalaisen tuomion jälkeen, unionin yleisen tuomioistuimen tuomiot Eni v. komissio[47] ja Polimeri Europa v. komissio,[48] joissa tämä kumosi päätöksen, jossa todettiin emoyhtiön syyllistyneen uusimiseen hyvin samanlaisissa ja jopa samoissa olosuhteissa kuin tässä tapauksessa. Se totesi lähinnä, että kun komissio määrää yhtiölle sakon unionin kilpailusääntöjen rikkomisen perusteella ja korottaa tämän sakon perusmäärää uusimisen perusteella, se on velvollinen ”esittämään mainitun sakon määräämistä koskevan päätöksen

40 — Päinvastainen tapaus, jossa otettaisiin huomioon konsernin emoyhtiön aiempi kilpailusääntöjen rikkominen ja vahvistettaisiin raskauttava seikka uusimisen perusteella kyseisen konsernin tytäryhtiön osalta, olisi niin ikään teoriassa mahdollinen; vastaavasti Bernardeau, L. ja Christienne, J.-P., ”Les amendes en droit de la concurrence”, *Pratique décisionnelle et contrôle juridictionnel du droit de l'Union*, Larcier, 2013, nro I.270.

41 — Tästä kaavamaisesta esityksestä puuttuvat tietenkin tilannetta monimutkaistavat seikat, jotka perustuvat konsernin oikeudellisen rakenteen kehitykseen kahden rikkomisen toteamisen ja seuraamuksen määräämisen välisenä aikana.

42 — Ks. tuomio Michelin v. komissio (EU:T:2003:250, 290 kohta) ja tuomio Shell Petroleum ym. v. komissio (EU:T:2012:478).

43 — Ks. tuomio Eni v. komissio (EU:T:2011:356, 161–171 kohta) ja tuomio Polimeri Europa v. komissio (T-59/07, EU:T:2011:361, 293–303 kohta). Unionin tuomioistuin pysytti nämä molemmat tuomiot tuomiossa Eni v. komissio (EU:C:2013:289) ja tuomiossa Versalis v. komissio (EU:C:2013:386), joita tutkin jäljempänä.

44 — Ks. tuomio ThyssenKrupp Liften Ascenseurs v. komissio (EU:T:2011:364, 308, 319, 320 ja 322 kohta) ja tuomio Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio (EU:T:2014:160, 317–320 kohta). Valitus, joka oli tehty tuomiosta ThyssenKrupp Liften Ascenseurs v. komissio, poistettiin rekisteristä määräyksellä ThyssenKrupp Elevator CENE ja ThyssenKrupp Fahrtreppen v. komissio (C-503/11 P, EU:C:2012:277).

45 — EU:C:2013:289, 129 kohta.

46 — EU:C:2013:386, 142 kohta.

47 — EU:T:2011:356.

48 — EU:T:2011:361.

yhteydessä [49] selvityksen, jonka perusteella unionin tuomioistuimet ja mainittu yhtiö kykenevät ymmärtämään, *missä ominaisuudessa ja laajuudessa* yhtiö on osallistunut aikaisempaan rikkomiseen". Jos se katsoo, että mainittu yhtiö on aikaisempaa rikkomista koskevan päätöksen adressaattina olleen yhtiön osa, sen asiana on erityisesti perustella tämä toteamus oikeudellisesti riittävällä tavalla.

64. Unionin tuomioistuin arvioi molemmissa tuomioissa, että riidanalaista päätöstä, jolla määrättiin konsernin emoyhtiölle sakko, jonka perusmäärää oli korotettu uusimisen perusteella hyvin samankaltaisissa olosuhteissa kuin tässä tapauksessa, ei ollut perusteltu riittävästi, koska siihen sisältyneet seikat eivät mitenkään mahdollistaneet sen ymmärtämistä, *missä ominaisuudessa ja laajuudessa* aikaisemmat polypropyleeni- tai PVC II päätökset olisivat koskeneet emoyhtiötä, joka ei kuulunut adressaatteihin. [50]

65. Näistä tuomioista voidaan päätellä, että unionin tuomioistuin ei lähtökohtaisesti sulje pois komissiolta mahdollisuutta soveltaa uusimiseen perustavaa raskauttavaa seikkaa nyt käsiteltävään asiaan liittyvien kaltaisissa olosuhteissa, mutta tämän käytännön hyväksyttävyys edellyttää, että päätös, jossa todetaan jälkimmäinen kilpailusääntöjen rikkominen ja otetaan huomioon uusiminen emoyhtiön osalta, täyttää vähintään siinä esitetyt täsmälliset perusteluvaatimukset. On huomattava, että näin meneteltäessä unionin tuomioistuin tutkii tilanteen vaiheessa, jossa tehdään päätös uusimisen huomioon ottamisesta ja jälkimmäisen rikkomisen toteamisesta, eikä vaiheessa, jossa tehdään päätös ensimmäisen rikkomisen toteamisesta, kuten unionin yleinen tuomioistuin on tehnyt valituksenalaisessa tuomiossa.

b) Unionin yleisen tuomioistuimen lähestymistavan yhteensopimattomuus unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa ja valituksen ratkaisu

66. Komission ensimmäinen peruste, jossa se vetoaa lähinnä siihen, että – toisin kuin unionin yleinen tuomioistuin on todennut – rikkomisen uusiminen voidaan ottaa konsernin emoyhtiön osalta huomioon, vaikka sille ei ole aiemmin määrätty seuraamusta, jos osoitetaan, että se muodosti taloudellisen kokonaisuuden sellaisen toisen yhtiön kanssa, jolle oli määrätty aiemmin seuraamus, ja että sillä oli ollut uusimisen toteavan jälkimmäisen päätöksen tekemisen aikana mahdollisuus kääntää olettama siitä, että se käytti tosiasiallisesti ratkaisevaa määräysvaltaa yhtiöön, jolle oli aiemmin määrätty seuraamus, on tutkittava edellä esitetyn perusteella.

67. Korostan heti aluksi, että valituksenalaisesta tuomiosta, joka kuuluu unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännön kolmanteen eli viimeiseen kehityslinjaan, jossa pois suljetaan lähtökohtaisesti kokonaan uusimisen toteaminen nyt käsiteltävään asiaan liittyvien kaltaisissa olosuhteissa, ilmenee selvästi, että se ei sovi yhteen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa.

68. Unionin yleisen tuomioistuimen tekemät oikeudelliset virheet, jotka saattaisivat olla perusteltu syy valituksenalaisen tuomion kumoamiseen, eivät kuitenkaan merkitse sitä, että komission valitus pitäisi hyväksyä tai että unionin yleisen tuomioistuimen tuomio pitäisi kumota, jos valituksenalaisen tuomion tuomiolauselma on muilla oikeudellisilla perusteilla selvästi perusteltu. [51]

49 — Tässä yhteydessä on huomautettava, että vaikka unionin tuomioistuin viittaa vain päätöksen, jolla määrätään sakko ja todetaan uusiminen, perusteluihin, se ottaa kuitenkin tässä tapauksessa harjoittamansa valvonnan yhteydessä väitetiedoksiannon perustelut huomioon (ks. tuomio Eni v. komissio, EU:C:2013:289, 130 kohta ja tuomio Versalis v. komissio, EU:C:2013:386, 143 kohta), mihin yksityiskohtaan palaan jäljempänä.

50 — Huomattakoon, että unionin yleinen tuomioistuin oli puolestaan todennut, että riidanalaisessa päätöksessä ei ollut esitetty riittävästi yksityiskohtaisia ja täsmällisiä tietoja, joiden nojalla olisi voitu perustellusti katsoa, että kilpailusääntöjen rikkomisen uusimiseen olisi syyllistynyt sama yritys, mikä ei ole ihan sama asia; ks. tuomio Eni v. komissio (EU:T:2011:356, 171 kohta) ja tuomio Polimeri Europa v. komissio (EU:T:2011:361, 303 kohta).

51 — Ks. mm. tuomio Lestelle v. komissio (C-30/91 P, EU:C:1992:252, 28 kohta) ja tuomio Finsider v. komissio (C-320/92 P, EU:C:1994:414, 37 kohta).

69. Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi, jonka mukaan komissio ei olisi saanut todeta uusimiseen perustavaa raskauttavaa seikkaa Enin osalta, vaikuttaa ensinnäkin perustellulta, kun otetaan nimenomaan huomioon vaatimukset, joita unionin tuomioistuin on asettanut tuomioissaan Eni v. komissio [52] ja Versalis v. komissio. [53] Se vaikuttaa perustellulta erityisesti, kun otetaan huomioon vaatimukset, jotka johtuvat emoyhtiön, jolle on määrätty seuraamus rikkomisen uusimisesta nyt käsiteltävään asiaan liittyvien kaltaisissa olosuhteissa, puolustautumisoikeuksien takeista, mistä seikasta unionin tuomioistuimella ei ole vielä ollut tilaisuutta antaa ratkaisua.

i) Unionin yleisen tuomioistuimen lähestymistavan yhteensopimattomuus unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa

70. Valituksenalaisesta tuomiosta ilmenee, että rikkomisen uusimista ei ollut mahdollista ottaa huomioon emoyhtiön osalta nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa eli tapauksessa, jossa ensimmäinen seuraamus kilpailusääntöjen rikkomisesta on määrätty kyseisen emoyhtiön tytäryhtiölle, loukkaamatta *automaattisesti* sen puolustautumisoikeuksia. Tällaisessa tilanteessa oleva emoyhtiö ei näet kyennyt ”aikaisemman rikkomisen tekohetkellä” [54] kumoamaan olettamaa, jonka mukaan sen tytäryhtiö, jolle oli määrätty seuraamus, oli tosiasiallisesti sen ratkaisevassa määräysvallassa. Se, että emoyhtiö ei kykene huolehtimaan puolustautumisestaan, johtuu siitä, että se ei ollut ensimmäisen rikkomisen todenneen päätöksen adressaattina, sille ei ollut määrätty seuraamusta tästä rikkomisesta eikä se ollut saanut väitetiedoksiantoa tämän toteamuksen yhteydessä. [55]

71. Valituksenalaisesta tuomiosta seuraa siten, että uusimista ei voida todeta oikeushenkilön osalta, ellei kyseiselle oikeushenkilölle ole aiemmin määrätty seuraamusta. Uusimisen toteaminen edellyttää siten paitsi kahden samanlaisen toistuvan kilpailusääntöjen rikkomisen lukemista saman *yrityksen* syyksi, myös tosiasiallisen seuraamuksen määräämistä samalle *henkilölle* näiden rikkomisten perusteella. Uusimisen käsite edellyttää siis tosiasiallisen seuraamuksen määräämistä samalle *henkilölle* kahdesta samanlaisesta toistuvasta kilpailusääntöjen rikkomisesta. [56]

72. Unionin yleisen tuomioistuimen valituksenalaisessa tuomiossa tällä tavoin puoltama yleinen lähestymistapa uusimiseen on lähtökohtaisesti suoraan ristiriidassa sen kanssa, mitä unionin tuomioistuin totesi tuomiossaan Groupe Danone v. komissio. [57] Se ei myöskään ainakaan vastaa sitä, mitä unionin tuomioistuin totesi tuomiossaan Eni v. komissio [58] ja tuomiossaan Versalis v. komissio. [59]

73. Näistä tuomioista näet ilmenee, että uusimisen toteamista ei voida lähtökohtaisesti sulkea pois nyt käsiteltävän kaltaisessa tapauksessa siltä osin kuin siinä toteutuvat välttämättömät takeet, erityisesti täsmällisen perusteluvelvollisuuden noudattaminen. Tästä voidaan päätellä laajemmin, että vaikeuksia, joita uusimisen toteamiseen liittyy erityisesti puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen osalta, ei tarvitse ratkaista rikkomista koskevan ensimmäisen päätöksen tekemisen vaiheessa, kuten unionin yleinen tuomioistuin on todennut, vaan rikkomista koskevan jälkimmäisen päätöksen tekemisen vaiheessa, kuten komissio esittää.

52 — EU:C:2013:289.

53 — EU:C:2013:386.

54 — Ks. valituksenalaisen tuomion 274 kohdan loppu.

55 — Unionin yleinen tuomioistuin korostaa niin ikään, että Eniä ei ollut kuultu hallinnollisessa menettelyssä, joka johti ensimmäiset kilpailusääntöjen rikkomiset toteavan päätöksen tekemiseen; ks. valituksenalaisen tuomion 272 kohdan loppu.

56 — Huomautan, menemättä kuitenkaan yksityiskohtiin, että sen myöhemmässä tuomiossa Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio (EU:T:2014:160, 320 kohta) ratkaisevana pidettiin nimenomaan sitä, ettei aikaisemmassa päätöksessä todettu kyseisen emo- ja tytäryhtiön muodostavan yhtä taloudellista kokonaisuutta, samoin kuin sitä, että väitetiedoksiantoa ja aikaisempaa päätöstä ei ollut osoitettu emoyhtiölle.

57 — EU:C:2007:88, 41 kohta.

58 — EU:C:2013:289.

59 — EU:C:2013:386.

74. Unionin yleinen tuomioistuin on siis tehnyt oikeudellisen virheen todetessaan, että riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa todettua Enin tekemää rikkomista ei voitu pitää sen osalta uusimisena, ja nojautuessaan pelkästään siihen toteamukseen, että koska sille ei ollut määrätty seuraamuksia komission mainitsemissa polypropyleeni- ja PVC II tuomioissa eikä se ollut niiden tekemisen yhteydessä väitetiedoksiannon adressaattina, se ei ollut kyennyt esittämään aikaisemman rikkomisen yhteydessä perustelujaan kiistääkseen sen, että se muodosti taloudellisen kokonaisuuden niiden yritysten kanssa, joille määrättiin seuraamuksia näillä päätöksillä.

75. Komission esittämän ensimmäisen perusteen ensimmäinen osa on siis perusteltu. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että valitus pitäisi hyväksyä, koska valituksenalaista tuomiota on perusteltu muulla oikeudellisella perusteella, tässä tapauksessa kahdellakin perusteella.

ii) Riidanalaisen päätöksen riittämättömiä perusteluja koskeva toteamus

76. Aluksi on korostettava, että ei ole mielestäni mahdollista katsoa, että riidanalainen päätös vastaisi unionin tuomioistuimen tuomioissaan Eni v. komissio [60] ja Versalis v. komissio [61] vahvistamia perusteluvaatimuksia, koska siinä ei täsmennetä, *missä ominaisuudessa*, eikä etenkään, *missä laajuudessa Eni* olisi ollut mukana polypropyleeni- ja PVC II päätöksissä.

77. Riidanalaisen päätöksen 540 ja 541 perustelukappaleessa, joita unionin yleinen tuomioistuin siteeraa valituksenalaisen tuomion 255 kohdassa, korostetaan näet ainoastaan, että Eniä on pidettävä uusijana, ja alaviitteessä nro 517 täsmennetään, että Eni-konsernin tytäryhtiö Anic oli tuomittu osallistumisesta 23.4.1986 tehdyssä polypropyleenipäätöksessä todettuun yhteistoimintajärjestelyyn ja että EniChem oli tuomittu osallistumisesta 27.7.1994 tehdyssä PVC II päätöksessä todettuun yhteistoimintajärjestelyyn.

78. Koska asianosaisia on kehotettu ottamaan istunnossa kantaa näihin kahteen tuomioon siltä osin kuin ne koskivat rikkomisen uusimista, voitaisiin siis katsoa näiden kahden tuomion mukaisesti, että unionin yleisen tuomioistuimen tuomio pitäisi pysyttää mutta perustelut pitäisi korvata uusilla, koska unionin tuomioistuimella on käytettävissään riittävästi tietoja, joiden perusteella se kykenee päättelemään, että unionin yleisen tuomioistuimen arviointi riidanalaisen päätöksen laillisuudesta on joka tapauksessa perusteltu perustelujen puuttumisen vuoksi.

79. Katson kuitenkin, että unionin tuomioistuimen on tartuttava nyt käsiteltävien asioiden tarjoamaan tilaisuuteen syventää komission päätöksentekokäytännön laillisuutta koskevaa tarkasteluaan ja käsiteltävä edellä määritetyn perusteluihin liittyvän ongelman lisäksi tämän käytännön esiin nostamaa perustavanlaatuisempaa kysymystä, joka koskee rikkomisen uusijana pidettävän henkilön puolustautumisoikeuksien takeita.

iii) Enin puolustautumisoikeuksien loukkaamista koskeva toteamus

80. Vaikka unionin kilpailuoikeuden kannalta rikkomisen uusimisen toteaminen ei *henkilön* osalta välttämättä edellytä, kuten unionin tuomioistuin totesi tuomiossaan Groupe Danone v. komissio, [62] kyseiselle *henkilölle* aikaisemmin määrättyä seuraamusta vaan pelkästään aikaisemman rikkomisen toteamista, mikä edellyttää kuitenkin vähintään sitä, että tälle henkilölle on sen menettelyn alkamisesta lähtien, joka on johtanut seuraamuksen määräämiseen sille ja sen rikkomisen uusimisen toteamiseen, etukäteen ja perustellusti ilmoitettu asiasta siten, että sillä on ollut kaikki mahdollisuudet järjestää puolustuksensa tältä osin hyödyllisellä tavalla.

60 — EU:C:2013:289.

61 — EU:C:2013:386.

62 — EU:C:2007:88, 41 kohta.

81. Tämä vaatimus on erityisen vahva tilanteessa, jossa kilpailuoikeutta sovelletaan konserneihin, jos henkilölle määrättävää seuraamusta aiotaan korottaa rikkomisen uusimisen perusteella siten, että ei nojauduta päätökseen, jossa olisi todettu kyseisen henkilön aiempi samanlainen rikkominen eli oikeudellisesti todettu ja lopullisella päätöksellä vahvistettu teko, vaan yksinomaan sellaiseen toteamukseen, että samanlainen kilpailusääntöjen rikkominen mahdollisesti johtui siitä ja olisi voitu lukea sen syyksi, vaikka tätä ei ollut todettu sille osoitetulla päätöksellä.

82. Rikkomisen uusimisen toteaminen nyt käsiteltävään asiaan liittyvien kaltaisissa olosuhteissa voitaisiin siis mahdollisesti hyväksyä vain siinä tapauksessa, että komissio on noudattanut unionin tuomioistuimen jo tuomioissaan Eni v. komissio [63] ja Versalis v. komissio [64] määrittämiä perusteluvaatimuksia ja sen lisäksi taannut tiukasti sen yhtiön puolustautumisoikeudet, jonka se väittää uusineen kilpailusääntöjen rikkomisen.

83. Komission on siis ensinnäkin osoitettava emoyhtiölle väitetiedoksianto, jossa sille ilmoitetaan erikseen komission aikomuksesta määrätä sille seuraamus ja korottaa seuraamusta rikkomisen uusimisen perusteella ja esitetään tälle nimenomaiset perusteet ja perustelut. Ei siis riitä, että komissio ainoastaan ”mainitsee”, että on olemassa aikaisemman kilpailusääntöjen rikkomisen toteava päätös. Jos kyseisessä päätöksessä määrätään seuraamus jollekin toiselle yhtiölle kohdistamatta sitä emoyhtiölle tai edes mainitsematta sitä, sen on päinvastoin tämän lisäksi täsmennettävä, paitsi se, että se aikoo nojautua siihen olettamaan, että emoyhtiö käytti tosiasiallisesti ratkaisevaa määräysvaltaa yhtiöön, jolla seuraamus määrättiin, ja todeta rikkomisen uusiminen, myös perustelut, jotka sen mielestä tukevat tätä olettamaa, sekä syyt, joiden vuoksi sen seuraamuksen korottaminen uusimisen perusteella olisi sen mielestä tarpeen.

84. Vain näissä olosuhteissa emoyhtiö kykenee etukäteen ja asianmukaisesti tietoisena kumoamaan rikkomisen uusimista koskevan toteamuksen taustalla olevan olettaman ja siten huolehtimaan hyödyllisellä tavalla puolustautumisestaan seuraamusta koskevan lopullisen päätöksen tekemisen kannalta. Tämä vaatimus on erityisen välttämätön sen vuoksi, että emoyhtiöllä voidaan objektiivisesti arvioida aina olevan hankaluuksia kumota joskus vuosiakin myöhemmin olettama, jonka mukaan se käytti tosiasiallisesti ratkaisevaa määräysvaltaa tytäryhtiöönsä, jonka katsottiin olevan vastuussa ensimmäisestä rikkomisesta ja jolle määrättiin siitä seuraamus.

85. Tästä on huomautettava, että nämä vaatimukset ovat täysin samat kuin komissiolle olisi asetettu, jos se olisi tosiasiallisesti lukenut ensimmäisen kilpailusääntöjen rikkomisen emoyhtiön syyksi sillä perusteella, että se käyttää tosiasiallisesti ratkaisevaa määräysvaltaa tytäryhtiöönsä, jolle on määrätty seuraamus. Näiden vaatimusten noudattamisesta vain edellytetään tässä esimerkkitapauksessa vasta myöhemmin, kun ensimmäisen kilpailusääntöjen rikkomisen lukeminen emoyhtiön syyksi tulee ajankohtaiseksi.

86. On näet tärkeää muistaa, että – kuten vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee – puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen periaatteen perusteella ei voida pitää sallittuna päätöstä, jolla komissio määrää *yritykselle* kilpailuoikeudellisen sakon, vaikka se ei ole antanut tälle ensin tiedoksi tämän osalta huomioon ottamiaan väitteitä, samalla kun on täsmennettävä, että kun otetaan

63 — EU:C:2013:289, 129 kohta.

64 — EU:C:2013:386, 142 kohta.

huomioon väitetiedoksiannon merkitys olennaisena prosessuaalisena takeena, siinä on täsmennettävä yksiselitteisesti paitsi *oikeussubjekti*, jolle saatetaan määrätä sakkoja, mikä edellyttää sen yksilöimistä,[65] myös se, *missä ominaisuudessa* kyseistä oikeussubjektia syytetään väitetyistä teoista, ja osoitettava se näin ollen tälle.[66]

87. Komissio on tässä tapauksessa ilmoittanut kirjelmissään, että väitetiedoksiannossa kiinnitettiin sen adressaattien huomio rikkomisen uusimiseen.[67]

88. Nyt käsiteltävään asiaan liittyvien kaltaisissa olosuhteissa komissio ei voi katsoa vapautuneensa velvollisuuksistaan pelkästään tällaisella maininnalla. Sen tehtävänä olisi ollut päinvastoin täsmentää väitetiedoksiannossa syyt, joiden vuoksi se arvioi voivansa nojautua olettamaan, jonka mukaan Eni käytti ratkaisevaa määräysvaltaa kahteen tytäryhtiöönsä, joille oli määrätty seuraamuksia kyseisillä päätöksillä, sekä syyt, joiden vuoksi se aikoi korottaa tämän olettaman perusteella seuraamusta, jonka se suunnitteli määräävänsä sille.

89. Näiden vaatimusten noudattaminen oli erityisen tärkeää sen vuoksi, että Eni ei ollut millään tavoin mukana, kun ensimmäiset kilpailusääntöjen rikkomiset todettiin, koska lopullisia päätöksiä ei osoitettu sille eikä sitä edes mainittu niissä ja koska niissä ei edes viitattu siihen mahdollisuuteen, että sen tytäryhtiöiden osalta todetut kilpailusääntöjen rikkomiset olisi voitu lukea sen syyksi.

90. Näin ollen valituksenalaista tuomiota rasittavista puutteista huolimatta unionin yleisen tuomioistuimen arviointi, jonka mukaan komissio ei olisi saanut ottaa huomioon rikkomisen uusimista raskauttavana seikkana Enin osalta, on pysytettävä, koska riidanalaista päätöstä rasittaa selvästi joka tapauksessa Enin puolustautumisoikeuksien loukkaus ja perustelujen riittämättömyys.

C Versalisin rikkomisen uusimisen luonnehdinta ja Enin tuomitseminen maksamaan sakon korotus yhteisvastuullisesti (viides valitusperuste asiassa C-123/13 P)

1. Valituksenalaisen tuomion perustelut

91. Unionin yleinen tuomioistuin on lähinnä todennut valituksenalaisen tuomion 277–280 kohdassa, että komissio saattoi nojautua PVC II päätökseen, jolla EniChem oli tuomittu, sekä todeta Polimeri Europan, josta on tullut Versalis, osalta rikkomisen uusiminen ja korottaa sakon määrää, jonka maksamisesta Eni oli yhteisvastuussa, koska Polimeri Europa oli EniChemin taloudellinen seuraaja kloroprenikumitoiminnan osalta ja siten vastuussa tämän jälkimmäisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta riidanalaisessa päätöksessä todetun ajanjakson 13.5.1993–31.12.2001 aikana.

92. Se on sitä vastoin todennut valituksenalaisen tuomion 281 ja 282 kohdassa, että komissio ei olisi saanut nojautua polypropyleenipäätökseen todetessaan rikkomisen uusimisen Polimeri Europan osalta, koska asiallisesti Eniä ei voitu pitää uusijana valituksenalaisen tuomion 272–274 kohdassa esitetyistä ja edellä tutkituista syistä. Se totesi siis riidanalaisen päätöksen myös tältä osin lainvastaiseksi (valituksenalaisen tuomion 287 kohta), mistä syystä se päätti alentaa kantajille määrätyn sakon korotusprosenttia 60:stä 50:een (valituksenalaisen tuomion 367 kohta).

65 — Tuomio Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio (T-305/94–T-307/94, T-313/94–T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, EU:T:1999:80, 978 kohta).

66 — Ks. erityisesti tuomio Musique diffusion française ym. v. komissio (100/80–103/80, EU:C:1983:158, 14 kohta); tuomio Compagnie maritime belge transports ym. v. komissio (C-395/96 P ja C-396/96 P, EU:C:2000:132, 142–145 kohta); tuomio Papierfabrik August Koehler ym. v. komissio (C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P, EU:C:2009:500, 34–48 kohta); tuomio Akzo Nobel ym. v. komissio (EU:C:2009:536, 57–64 kohta) ja tuomio Ballast Nedam v. komissio (C-612/12 P, EU:C:2014:193, 24–30 kohta).

67 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 42 kohta.

2. Asianosaisten lausumat

93. Kantajat väittävät viidennessä valitusperusteessaan unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen todetessaan, että uusimiseen liittynyt raskauttava seikka oli sovellettavissa Polimeri Europaan, josta on tullut Versalis, sillä perusteella, että EniChem oli tuomittu PVC II päätöksessä. Ne riitauttavat samalla tuomion perustelut, sen, miten taloudellista seuraajaa koskevaa perustetta on sovellettu tässä tapauksessa, ja sen, että unionin yleinen tuomioistuin on todennut uusimisen muilla kuin komission valitsemilla perusteilla (ensimmäinen osa). Ne arvioivat lisäksi unionin yleisen tuomioistuimen loukanneen suhteellisuusperiaatetta vahvistaessaan sakon korotusprosentin alennuksen 60:stä 50 prosenttiin (toinen osa) ja tehneen oikeudellisen virheen tuomitessaan Enin maksamaan yhteisvastuullisesti uusimiseen perustuvan sakon korotuksen (kolmas osa).

94. Komissio esittää, että tämä viides peruste on hylättävä kaikilta osin perusteettomana.

3. Oikeudellinen arviointi

95. Katson, että koska kantajien asiassa C-123/13 P esittämä toinen valitusperuste on hylättävä,[68] myös viides peruste on näin ollen hylättävä kaikilta osin.

96. Katson näet, että unionin yleinen tuomioistuin on voinut riittävin vaikkakin tiiviin perusteluin perustellusti katsoa, että nyt käsiteltävään asiaan liittyvissä olosuhteissa, joissa Versalis on EniChemin taloudellinen seuraaja konsernissa, jossa yhtiöt ovat saman oikeushenkilön eli tässä tapauksessa Enin määräysvallassa, sama oikeushenkilö on vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka todettiin PVC II päätöksessä ja riidanalaisessa päätöksessä. Kuten unionin yleinen tuomioistuin totesi (valituksenalaisen tuomion 279 kohdassa), muussa tapauksessa riittäisi näet, että konsernit siirtävät vastuun liiketoiminnasta yhtiöltä, joka on tuomittu kilpailusääntöjen rikkomisesta, jollekin toiselle konsernin yhtiölle, jotta ne välttäisivät järjestelmällisesti kaikki uusimisesta määrättävät tuomiot. Väite, jonka mukaan unionin yleinen tuomioistuin olisi todennut rikkomisen uusimisen muilla kuin komission valitsemilla perusteilla, on näin ollen kumottava tästä näkökulmasta perusteettomana.

D – *Eniin ja Versalisiin sovelletun kertoimen alentamisen lainmukaisuus (toinen ja kolmas valitusperuste asiassa C-93/13 P)*

1. Asianosaisten lausumat

97. Komissio väittää toisessa ja kolmannessa valitusperusteessaan unionin yleisen tuomioistuimen tehneen useita oikeudellisia virheitä arvioidessaan kertoimen soveltamista Eniin ja Versalisiin.

98. Se arvioi ensinnäkin (toinen valitusperuste, joka koskee valituksenalaisen tuomion 326 kohtaa) unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen ja erityisesti loukanneen määräämisperiaatetta sekä rikkoneen Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 21 artiklaa ja työjärjestyksensä 44 artiklan 1 kohtaa ja 48 artiklan 2 kohtaa tutkiessaan, oliko kertoimen 1,4 soveltaminen Eniin ja Versalisiin verrattuna Dow'hun sovellettuun kertoimeen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista, vaikka kantajat olivat vedonneet tähän periaatteeseen enintään vasta istunnossa.

68 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 27 kohta.

99. Se katsoo tämän jälkeen (kolmas peruste, joka koskee valituksenalaisen tuomion 323–325 kohtaa) unionin yleisen tuomioistuimen tehneen oikeudellisen virheen tulkitessaan ja soveltaessaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta nyt käsiteltävässä asiassa.

100. Kantajat vaativat näiden kahden valitusperusteen hylkäämistä.

2. Oikeudellinen arviointi

101. Komission toinen valitusperuste on hylättävä selvästi täysin perusteettomana. Ei näet voida katsoa, että unionin yleinen tuomioistuin olisi käsitellyt yhdenvertaisuusperiaatteen loukkaamista koskevan väitteen omasta aloitteestaan, koska kantajat väittivät jo alimmassa oikeusasteessa esittämänsä kannekirjelmän 106 kohdassa komission soveltaneen niihin kerrointa, jota se ei ollut soveltanut muihin yrityksiin. Tämä sama väite on tämän jälkeen toistettu ja sitä on kehitelty niiden alimmassa oikeusasteessa antaman vastauskirjelmän 56 ja 57 kohdassa, joissa kantajat viittaavat nimenomaisesti siihen, että komissio oli soveltanut niihin neljä kertaa suurempaa korotusta kuin Dow'hun. Kantajat ovat vielä istunnossa täsmentäneet, että näissä olosuhteissa niille määrätty korotus oli yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen (valituksenalaisen tuomion 310 ja 322 kohta).

102. Myös komission kolmas valitusperuste on hylättävä.

103. Unionin tuomioistuimella on tosin ollut tilaisuus korostaa, että asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohdan nojalla määrättävien sakkojen laskemisen yhteydessä kyseessä olevien yritysten eriytetty kohtelu on olennainen osa komissiolle tämän säännöksen perusteella kuuluvan toimivallan käyttämistä, joten se voi harkintavaltansa rajoissa vahvistaa seuraamuksen tapauskohtaisesti kyseessä olevien yritysten menettelyn ja ominaispiirteiden perusteella taatakseen kussakin yksittäistapauksessa unionin kilpailusääntöjen täyden tehokkuuden. [69]

104. Unionin tuomioistuin on kuitenkin todennut niin ikään, että sakon suuruutta määritettäessä yrityksiä, jotka ovat olleet osallisina sopimuksessa, ei saa kohdella syrjivästi soveltamalla niihin eri laskentamenetelmiä. [70] Oikeuskäytännöstä ilmenee laajemmin, että samassa tilanteessa olevien yritysten kohteleminen eri tavalla on sallittua vain objektiivisin perustein. [71]

105. Komissio ei kuitenkaan kyseenalaista tässä tapauksessa niinkään sitä, että yhdenvertaisuusperiaatetta on lähtökohtaisesti sovellettava, vaan tapoja, joiden mukaisesti unionin yleinen tuomioistuin on sitä tässä tapauksessa konkreettisesti soveltanut. Se väittää tarkemmin sanoen unionin yleisen tuomioistuimen verranneen Enin ja Dow'n kokonaisliikevaihtoja, joita komissio on käyttänyt kertoimen laskemiseen, vaikka sen olisi pitänyt verrata näiden kahden konsernin kokonaisliikevaihdon ja yhteistoimintajärjestelyn kohteena olleiden tuotteiden myynnistä saadun liikevaihdon välistä suhdetta, joka oli Enin osalta noin 3000:1 ja Dow'n osalta noin 1000:1.

106. On kuitenkin todettava, että unionin yleisen tuomioistuimen tätä koskeva arviointi perustuu yksinomaan riidanalaisen päätöksen 584 kohdassa mainittuihin perusteluihin (ks. valituksenalaisen tuomion 308 ja 323–325 kohta). Kyseisessä kohdassa viitataan vain konsernien kokonaisliikevaihtoon. Unionin yleinen tuomioistuin on siten voinut oikeudellista virhettä tekemättä päätellä, että tässä tapauksessa oli loukattu yhdenvertaisuusperiaatetta, koska komissio ei ollut esittänyt mitään objektiivista syytä, jolla Enin ja Dow'n erilainen kohtelu olisi ollut perusteltavissa.

69 — Ks. tuomio Britannia Alloys & Chemicals v. komissio (C-76/06 P, EU:C:2007:326, 44 kohta) ja tuomio Caffaro v. komissio (EU:C:2013:797, 50 kohta).

70 — Ks. mm. tuomio Sarrió v. komissio (C-291/98 P, EU:C:2000:631, 97 kohta); tuomio Alliance One International ja Standard Commercial Tobacco v. komissio ja komissio v. Alliance One International ym. (C-628/10 P ja C-14/11 P, EU:C:2012:479, 58 kohta) ja tuomio Ziegler v. komissio (C-439/11 P, EU:C:2013:513, 133 kohta).

71 — Ks. vastaavasti tuomio Dow Chemical ym. v. komissio (C-499/11 P, EU:C:2013:482, 50 ja 51 kohta) ja tuomio Kendrion v. komissio (C-50/12 P, EU:C:2013:771, 65 ja 66 kohta).

E – *Kynnyksen, joka on 10 prosenttia liikevaihdosta, määrittäminen (kuudes valitusperuste asiassa C-123/13 P)*

1. Asianosaisten lausumat

107. Kantajat arvioivat kuudennessa valitusperusteessaan, että koska niiden ei voida katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisista, jotka on luettu niiden syyksi, kuten ne esittävät ensimmäisessä ja toisessa valitusperusteessaan, asetuksen N:o 1/2003 23 artiklassa säädettyä sakon enimmäismäärää olisi pitänyt soveltaa pelkästään [luottamuksellinen tieto] liikevaihtoon ja vahvistaa se siis 82 miljoonaksi euroksi, joka oli 10 prosenttia sen 820 miljoonan euron liikevaihdosta vuonna 2006.

2. Oikeudellinen arviointi

108. Koska kantajien ensimmäinen ja toinen valitusperuste on hylättävä perusteettomina, kuten tämän ratkaisuehdotuksen 24 ja 27 kohdassa esitetään, katson, ettei kuudennesta perusteesta ole tarpeen lausua.

F – *[Luottamuksellinen tieto] ja Versalisin välisen yhteistyön arviointia koskevan laillisuusvalvonnan puuttuminen sakkojen lieventämistä ja niistä vapauttamista koskevan tiedonannon perusteella (seitsemäs peruste asiassa C-123/13 P)*

1. Asianosaisten lausumat

109. Kantajat väittävät seitsemännessä valitusperusteessaan lähinnä, että unionin yleinen tuomioistuin on lainvastaisesti pidättynyt harjoittamasta laillisuusvalvontaa, jota sen olisi pitänyt harjoittaa komission kieltäytymiseen alentamasta niille määrättyä sakkoa sakosta vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa 19.2.2002 annetun komission tiedonannon[72] tai myös sakkojen laskennasta annettujen suuntaviivojen 29 kohdan mukaisesti. Koska unionin yleinen tuomioistuin on katsonut lähinnä, että [luottamuksellinen tieto] ja Versalisin antamilla tiedoilla ei ollut merkittävää lisäarvoa, se on tehnyt arviointivirheen ja perustellut tuomionsa riittämättömästi.

110. Komissio katsoo, että tämä valitusperuste on jätettävä tutkimatta, koska kantajat tyytyvät toistamaan alimmassa oikeusasteessa esitettyjä perusteluja ja pyrkivät siihen, että tosiseikat arvioitaisiin uudelleen. Se on joka tapauksessa hylättävä perusteettomana, koska unionin yleinen tuomioistuin on valvonut arviointia, jonka komissio on tältä osin tehnyt, vaikkakin suppeasti, koska sillä on tältä osin harkintavaltaa.

2. Oikeudellinen arviointi

111. On todettava, että kantajien valituksensa yhteydessä esittämissä perusteluissa toistetaan erittäin olennaisilta osin perustelut, jotka unionin yleinen tuomioistuin arvioi valituksenalaisessa tuomiossa (350–365 kohta), joten tämä valitusperuste voidaan tällä perusteella jättää tutkimatta.

72 — EYVL C 45, s. 3.

G – Unionin yleisen tuomioistuimen sakon määrittämiseen liittyviä komission arviointeja koskevan valvonnan tehokkuus (kahdeksas valitusperuste asiassa C-123/13 P)

1. Asianosaisten lausumat

112. Kantajat väittävät kahdeksannessa valitusperusteessaan, että niille määrätyn sakon määrä on epäoikeudenmukainen, epäasianmukainen ja suhteeton ja että unionin yleinen tuomioistuin on laiminlyönyt käyttää täyttä harkintavaltaa, joka sille annetaan asetuksen N:o 1/2003 31 artiklassa. Unionin yleinen tuomioistuin on niiden mielestä tarkemmin sanoen loukannut niiden oikeutta tehokkaaseen ja täydelliseen oikeussuojaan ja tyytynyt harjoittamaan pelkkää riidanalaisen päätöksen laillisuusvalvontaa arvioimatta asiaan liittyviä olosuhteita.

2. Oikeudellinen arviointi

113. Kuten unionin tuomioistuin on jo todennut, sen asiana muutoksenhaussa ei ole kohtuussyistä korvata omalla arvioinnillaan unionin yleisen tuomioistuimen täyttä tuomiovaltaansa käyttäen tekemää arviointia sellaisten sakkojen määrästä, joita yrityksille määrätään sen perusteella, että ne ovat rikkoneet unionin oikeussääntöjä.[73]

114. Koska kantajien kahdeksannessa valitusperusteella tyydytään vain kyseenalaistamaan niille määrätyn sakon oikeasuhteisuus ja pyritään siihen, että tosiseikkoja koskevat arvioinnit tutkittaisiin uudelleen, mihin unionin tuomioistuin ei ole toimivaltainen muutoksenhaun yhteydessä,[74] se on jätettävä tutkimatta.

VII – **Oikeudenkäyntikulut**

115. Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 184 artiklan 2 kohdan mukaan unionin tuomioistuin tekee ratkaisun oikeudenkäyntikuluista, jos valitus on perusteeton.

116. Koska katson, että molemmat valitukset on hylättävä, ja koska asianosaiset ovat vaatineet toistensa velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut molemmissa asioissa, ehdotan työjärjestyksen 184 artiklan 1 kohdan ja 137 artiklan määräysten nojalla, yhdessä luettuina, että kumpikin asianosaisista velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut asiassa, jonka ne ovat hävinneet.

VIII – **Ratkaisuehdotus**

117. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin

1) hylkää asioissa C-93/13 P ja C-123/13 P tehdyt valitukset

2) velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut asiassa C-93/13 P

3) velvoittaa Versalis SpA:n ja Eni SpA:n korvaamaan oikeudenkäyntikulut asiassa C-123/13 P.

73 — Ks. mm. tuomio Finsider v. komissio (EU:C:1994:414, 46 kohta); tuomio BPB Industries ja British Gypsum v. komissio (C-310/93 P, EU:C:1995:101, 34 kohta); tuomio Eni v. komissio (EU:C:2013:289, 105 kohta) ja tuomio Solvay Solexis v. komissio (C-449/11 P, EU:C:2013:802, 74 kohta).

74 — Ks. mm. tuomio British Sugar v. komissio (C-359/01 P, EU:C:2004:255, 49 kohta) ja tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio (EU:C:2005:408, 246 kohta).